

УДК 342.9: 351.74:343.16 (477)

ШЕВЧЕНКО О.І.

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВА СЛІДЧОГО В УКРАЇНІ

У статті визначено, що адміністративні права слідчого – це прописана адміністративним законодавством міра дозволеної поведінки як суб'єкта публічної адміністрації діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, спрямованих на забезпечення прав, свобод та/або законних інтересів фізичних і юридичних осіб шляхом здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: правоохоронні органи, адміністративні права, органи досудового розслідування, слідчий, слідча діяльність.

В статье определено, что административные права следователя – это прописанная административным законодательством мера дозволенного поведения как субъекта публичной администрации действовать лишь на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины, направленных на обеспечение прав, свобод и / или законных интересов физических и юридических лиц путем совершения досудебного расследования уголовных правонарушений.

Ключевые слова: правоохранительные органы, административные права, органы досудебного расследования, следователь, следственная деятельность.

The article stipulates that the administrative law of an investigator is prescribed by administrative law the measure of permissible conduct as a subject of public administration to act only on the basis, within the limits of authority and in the manner provided for by the Constitution and laws of Ukraine aimed at ensuring rights, freedoms and / or legal the interests of individuals and legal entities through the pre-trial investigation of criminal offenses.

Key words: law enforcement bodies, administrative rights, bodies of pre-trial investigation, investigator, investigative activities.

Вступ. Закріплення та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, який делегується правоохоронним органам як представникам виконавчої гілки влади держави. До останніх належать і органи досудового слідства. Українська політика спрямована на євроінтеграцію, що безпосередньо впливає й на організацію діяльності з розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Вище вказаним питанням особливу увагу приділяли такі науковці: В. Авер'янов, О. Бандурка, Ю. Битяк, І. Бородин, В. Галунько, І. Голосніченко, М. Горелов, С. Гончарук, І. Гриценко, Т. Гуржій, С. Гусаров, В. Гусласький, С. Додін, А. Іванищук, Р. Калужний, А. Каткова, А. Комзюк, С. Ківалов, В. Коваленко, Л. Коваль, В. Колпаков, О. Кузьменко, В. Курило, М. Лошицький, А. Манжула, В. Манохін, Є. Сердюк, В. Петков, В. Плішкін, Ю. Римаренко, В. Шкарупа, І. Шопіна та інші вчені.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження адміністративних прав слідчого в Україні.

Результати дослідження. У науці адміністративного права права суб'єктів цього права розглядаються через призму змісту адміністративно-правових відносин, коли кожному суб'єктивному праву одного суб'єкта адміністративно-правових відносин відповідає юридичний обов'язок іншого й навпаки.

Права – це те, чим наділена кожна людина внаслідок того, що вона є людиною. Усі люди мають рівні права, включаючи людей з інвалідністю. Права людини – це права індивіда та

обов'язки держави. Кожна держава несе відповідальність за забезпечення однакового ставлення до всіх людей незалежно від кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших поглядів, національності та соціального походження, майнового статусу, народження й інших ознак. Влада також відповідальна за надання соціального захисту, навчання, роботи, медичних послуг, а також доступу до науки і культури, свободи слова, свободи віросповідання, свободи асоціацій та права на участь у керуванні країною. Людська гідність і рівність – це ключові цінності прав людини [1]. У сучасній юридичній літературі слово «право» вживається у двох основних значеннях – об'єктивному та суб'єктивному. Це дає змогу розглянути правову дійсність у двох аспектах – як систему встановлених чи санкціонованих державою норм і як можливості та повноваження, що належать суб'єктам на основі й у межах цих норм. Теорія держави і права наголошує, що суб'єктивне право – це передбачена нормами права міра можливої поведінки учасника правовідносин. Іншими словами, це міра поведінки, що належить уповноваженій особі для задоволення її інтересів та потреб і забезпечується відповідними юридичними обов'язками інших (зобов'язаних) осіб [2]. Низка вчених-адміністративістів вважає, що адміністративні права – це комплекс природних і визначених адміністративним законодавством юридичних можливостей суб'єктів права як позитивного, так і негативного спрямування. Адміністративні права суб'єкта публічної адміністрації – це прописана адміністративним законодавством міра дозволеної поведінки щодо виконання поставлених обов'язків стосовно забезпечення прав, свобод і законних інтересів не-владних фізичних і юридичних осіб та публічного інтересу держави й суспільства загалом [3]. Т. Мацелик визначає, що ознаками суб'єктивного права є наявність влади (наприклад вимагати належної поведінки від інших осіб), інтерес і воля [4]. Державні органи вступають в адміністративно-правові відносини з приводу виконання покладених на них функцій і реалізації належних їм прав у сфері державного управління. До таких органів належать і правоохоронні органи, до структури яких належать слідчі підрозділи. Компетенція державного органу – це сукупність його прав і обов'язків. Компетенція різних державних органів істотно різниться: одні керують промисловістю, інші – обороною та безпекою країни тощо. Компетенція органів державної влади й управління закріплюється в спеціальних законах і положеннях. Органи в системі судової гілки належать до органів охорони правопорядку. Це органи, які стоять на сторожі законності, попереджають і припиняють правопорушення, притягують до відповідальності осіб, які порушують законодавство [5]. Адміністративно-правовий статус державного службовця характеризується таким: права та обов'язки встановлюються, як правило, у межах компетенції органів, в яких вони перебувають на державній службі; діяльність державних службовців підпорядкована виконанню завдань, покладених на відповідний орган, і має офіційний характер; службові права та обов'язки характеризуються єдністю, тобто права одночасно є обов'язками, оскільки мають використовуватися в інтересах служби, а обов'язки – правами, адже інакше обов'язки неможливо буде виконати; законні приписи й вимоги державних службовців мають виконуватися всіма, кому вони адресовані; здійснення службовцями своїх прав та обов'язків гарантується законодавством; передбачено обмеження їхніх загальногромадянських прав із метою ефективності службової діяльності; для них передбачені певні пільги, а також підвищена відповідальність за здійснення правопорушень [6]. У чинному законодавстві службова особа – державні службовці, а також службовці громадських організацій, які мають право на офіційні дії. У Законі України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII передбачено принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, що функціонує в інтересах держави й суспільства. Ст. 7 цього Закону передбачає, що державний службовець має право на: повагу до своєї особистості, честі та гідності, справедливе й шанобливе ставлення з боку керівників, колег та інших осіб; чітке визначення посадових обов'язків; належні для роботи умови служби та їх матеріально-технічне забезпечення; оплату праці залежно від обійманої посади, результатів службової діяльності, стажу державної служби та рангу; відпустки, соціальне та пенсійне забезпечення відповідно до законодавства; професійне навчання, зокрема за державні кошти; просування по службі з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання своїх посадових обов'язків; участь у професійних спілках із метою захисту своїх прав та інтересів; участь у діяльності об'єднань громадян, крім політичних партій у певних випадках; оскарження в установленому законом порядку рішень про накладення дисциплінарного стягнення, звільнення з посади державної служби, а також висновку, що містить негативну оцінку за результатами оцінювання його службової діяльності; захист від незаконного переслідування з боку державних органів та їх посадових осіб у разі повідомлення про факти порушення вимог законодавства; отримання від державних органів,

підприємств, установ та організацій, органів місцевого самоврядування необхідної інформації з питань, що належать до його повноважень, у випадках, установлених законом; безперешкодне ознайомлення з документами про проходження ним державної служби, зокрема з висновками щодо результатів оцінювання його службової діяльності; проведення службового розслідування за його вимогою з метою зняття безпідставних, на його думку, звинувачень або підозри [7]. Нині чітко не визначено права і обов'язки слідчого, його повноваження. Відсутній закон про слідчого, який би узагальнював всіх слідчих органів досудового розслідування, адже вони належать до різних органів та мають розрізнений відомчий характер. Найбільш виражено лише роботу слідчих органів Національної поліції, бо основний тягар боротьби з правопорушеннями покладається на них. Органи досудового розслідування Національної поліції України є структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліції, її територіальних органів – головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, які згідно з кримінальним процесуальним законодавством забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, що належать до підслідності слідчих органів Національної поліції. Так, відповідно до наказу МВС 570 від 06.07.2017 р. слідчий – службова особа органу Національної поліції України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Під час досудового розслідування слідчий самостійно приймає процесуальні рішення, крім випадків, коли законом передбачено винесення рішення слідчого судді, суду або згода прокурора чи погодження керівника органу досудового розслідування або якщо рішення про його проведення приймає виключно прокурор, і є відповідальним за законне та своєчасне виконання цих рішень.

При незгоді з рішенням, дією чи бездіяльністю прокурора у відповідному досудовому провадженні слідчий в установленому порядку подає скаргу до прокуратури вищого рівня щодо прокуратури, в якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується. Слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним уповноваженим оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання.

Помічник слідчого має право: 1) брати участь у проведенні слідчим слідчих (розшукових) дій; 2) забезпечувати виконання виклику для проведення слідчих (розшукових) дій свідків, потерпілих, підозрюваних, спеціалістів, експертів, цивільних позивачів, цивільних відповідачів та інших учасників кримінального провадження; 3) залучати понятих до участі в проведенні слідчих дій; 4) у встановленому законодавством порядку доставляти запити слідчих в установи, організації, на підприємства на документи та предмети, необхідні для проведення всебічного й неупередженого розслідування в кримінальному провадженні, та доставляти витребувані документи та предмети за місцем призначення; 5) бути присутнім при ознайомленні в установленому ст. 290 КПК України порядку з матеріалами досудового розслідування підозрюваним, його захисником, законним представником та захисником особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, а також потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, цивільним позивачем, його представником та законним представником, цивільним відповідачем, його представником; 6) вносити керівництву слідчого підрозділу пропозиції щодо покращення організації та підвищення ефективності роботи помічників слідчих і слідчого підрозділу загалом [8].

Крім загальних прав людини України, слідчі володіють і специфічними правами, передбаченими за посадою, необхідними їм для безпосереднього виконання своїх функціональних обов'язків. Наприклад, правом на поновлення в посаді працівників органів досудового. Згідно зі ст. 40 Кримінального процесуального кодексу України, у разі відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні. КПК

Варто зазначити, що слідчі користуються правом невідкладного прийому їх усіма службовими особами органів національної поліції для розгляду питань, що належать до їх компетенції і

пов'язані із розслідуванням кримінальних проваджень чи перевіркою заяв і повідомлень про вчинені злочини, в основному це стосується слідчих організаційно методичних відділів. Окрім того, є чітка норма, яка переплітається повністю із Законом «Про державну службу», в якій зазначено, що слідчий не має права на вчинення окремих волевиявлень – зокрема бути членом політичної партії чи суміщати державну службу зі статусом депутата місцевої ради, а також організувати і брати участь у страйках та агітації (крім окремих випадків). Їм забороняється займатися будь-якими видами іншої оплачуваної та підприємницької діяльності (крім викладацької, наукової творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту) [7]. Адміністративні права слідчих є публічними – такими, що відображають публічний інтерес, нерозривно пов'язані з адміністративними обов'язками в цій сфері, що прописані у нормативно-правових актах. Однак залишається невирішеним питання щодо чіткого визначення та формального виділення адміністративних прав слідчих як публічного суб'єкта права, не змішування їх з обов'язками чи іншими категоріями, як-от «компетенція» та «повноваження».

Висновки. Отже, адміністративні права слідчого – це прописана адміністративним законодавством міра дозволеної поведінки як суб'єкта публічної адміністрації діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, спрямованих на забезпечення прав, свобод та/або законних інтересів фізичних і юридичних осіб шляхом здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Права – це те, чим наділений кожен, і вони в усіх рівні, включаючи людей з інвалідністю. Наш День. 2016. URL: <http://nday.te.ua/prava-tse-te-chym-nadilenyj-kozhen-i-vony-v-usih-rivnivklyuchayuchy-lyudej-z-invalidnistyu/>
2. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. 2-ге вид., переробл. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
3. Галуцько В., Курило В., Короєд С. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право. Херсон: ХМД, 2015. 272 с.
4. Мацелик Т. Суб'єктивне публічне право як юридичний феномен. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2011. № 3. С. 67–71.
5. Энциклопедический словарь экономики и права. DICACADEMIC. 2013. URL: http://dic.academic.rudic.nsfdic_economic.
6. Поняття та правовий статус державного службовця. 2016. URL: <file:///C:/Users/user/Desktop/4.pdf>.
7. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
8. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС № 570 від 06.07.2017 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.